

TÜRKÜLERİN DERLENMESİNDE, KAYDA GEÇİRİLMESİNDE VE İCRA EDİLMELERİNDE YAPILAN YANLIŞLIKLAR*

Dr. Doğan KAYA

Türküler, bünyesinde, yüzyıllardan beri insanımızın duygusunu, inancını, düşüncesini, ruh halini, durumunu ve cereyan eden olayları yansıması bakımından Türk halk kültürü içinde önemli bir yere sahiptir. Hatta bu özelliklerinden dolayı çoğu zaman belge görevi dahi görürler. Onun için, bu kadar önemli kültürel değerimizin iyi tespit edilmesi ve korunması gerekir.

Hal böyleyken, bu konuda duyarlı olanların ve yetkililerin neler yapması gerekir. Elbetteki biz burada "Derleme metotları nelerdir? Hangi şartlarda nasıl derleme yapılır? Derleyicide bulunması gereken vasıflar nelerdir ve derleme yaparken nelere dikkat etmelidir?" gibi soruların muhtevası üzerinde duracak değiliz. Bu konuda daha önce yapılmış önemli çalışmalar vardır (Bartok, 1975; 3-22; Toygar, 1987; 371-379). Bizim dikkat çekmek istediğimiz husus; TRT Repertuarında yer alan türkülerdeki hatalar, türkülerin icra edilmelerinde ve kasetlere okunurken yapılan hatalar üzerine olacaktır.

Endişemiz boşa değildir. Çünkü günümüzde, bu konuda bizleri haklı çıkaracak bir takım olumsuz gerçekler vardır. Söz konusu olumsuzluklar şu başlıklar altında toplanabilir:

- A. Yöre ve ezgi açısından yapılan yanlışlıklar,
- B. Başka aşığa mal edilen türküler,
- C. Sahibi belirtilmeyen türküler,
- D. Türkü metinlerindeki yanlışlıklar,
- E. Sahne ve kasetlerde yapılan yanlışlıklar.

* Yayımlandığı yer: *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, Kayseri, 2001, s. 411-432.

Bu konuda daha önce Nejat Birdoğan (Birdoğan, 1983; 83-100) ve Halil Atılgan (Atılgan, 1999) gibi araştırmacılar, tespit ve görüşlerini sunmuşlardır. Biz burada, aynı konuya farklı metot ve örneklerle yaklaşacağız.

A. YÖRE VE EZGİ AÇISINDAN YAPILAN YANLIŞLIKLAR

Kültürel dokunun belirlenmesinde yörenin büyük önemi vardır. Ülkenin farklı yörelerinde ortaya konulan değişik tipteki ezgiler o yöre insanıyla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla türküler, folklorik unsurlardan kılık kıyafet, mimari, yemek ve gelenek gibi belirleyici vasa sahiptir. Bu bakımdan türkülerin yöresinin doğru tayin edilmesi gerekir. Ne var ki herhangi bir bir art niyet olmamasına rağmen TRT Repertuarındaki bazı parçaların yöresinin tayin edilmesinde bazı yanlışlıklar yapılmıştır. Bizlere düşen; derlemeler sırasında nasıl tavır takınmamız gerektiği ve hâlihazırdaki yanlışlıkları bir an önce düzeltmektir.

İşte bunlardan birkaçı:

1. Parçanın adı: **Ayağında Kundura** (Kimden alındığı: Mukim Tahir)

Türkü; ilk defa Zaralı Halil Söyler tarafından plağa okunmuştur. Türkünün metni şöyledir.

<i>Ağılın altı kenger</i>	<i>Zara'nın pur taşları</i>
<i>Çoban koyunu dönder</i>	<i>Sallanır arduçları</i>
<i>Dönderirsen tez dönder</i>	<i>Ben yârime yar demem</i>
<i>O yari bana gönder</i>	<i>Yarimin kardaşları</i>
<i>Zara'ya tel verirem</i>	<i>Zara'ya tel verirem</i>
<i>Mahmut Bey'i alıram</i>	<i>Mahmut Bey'i alıram</i>

Zara yolu bu mudur
Testi dolu su mudur
Gittin ki tez gelesin
Tez gelişin bu mudur
Zara'ya tel verirem
Mahmut Bey'i alıram (Acar, 1990; 68)

Sonraki yıllar Urfalı Mukim Tahir tarafından aynı ezgiyle fakat; farklı sözlerle bir plak yapılmıştır. Türkü;

*Ayağında kundura
Yar gelir dura dura
Genç ömrümü çürüttüm
Göğsüme vura vura*

sözleriyle başlar. Türkü, sanatçı İbrahim Tatlıses tarafından meşhur edilir ve repertuarda haliyle Urfa türküsü olarak yer alır. Türkünün ezgi yönüyle hangi yöreye ait olduğunu işin uzmanlarına bırakıyoruz.

2. Parçanın adı: **Göç Göç Oldu** (Yöre: Erzurum, *Kimden alındığı*: Hulusi Seven, *Derleyen*: Mükerrerem Kemertaş)

Yaylaya göçü hikâye eden bu türkünün bu zamana kadar halkın 93 (Rumi 1293=1877/1878) muhacirlerinin durumunu yansıtan bir eser olduğu sanılmıştır. Türkü, muhtemelen 1945'te Zaralı Halil tarafından Odeon firmasında plağa okunmuştur. Kayıt tarihi silinmiş olan bu plak Sivas'ta Rifat Kaya'nın arşivinde bulunmaktadır. Türkü TRT Repertuar kayıtlarında Erzurum adına kayıtlı ise de bize göre, Zara/Sivas türküsüdür.

3. Parçanın adı: **Huma Kuşu** (*Repertuar no*: 246, Yöre: Erzurum, *Kimden alındığı*: Hulusi Seven, *Derleyen*: Mükerrerem Kemertaş)

Repertuarda;

*Huma kuşu yükseklerde seslenir
Yar koynunda bir çift suna beslenir*

diye başlayan türkü ilk defa Erzurumlu Hafız Ahmet Efendi tarafından Orfeon firmasında 1927'de plağa okunmuştur. Plağın üzerinde *Harput Mayası* yazılıdır. Ne var ki, repertuarda bu maya Erzurum'a mal edilmiştir. Diğer taraftan, iki ayrı sanatçı tarafından aynı ezgiyle okunan iki uzun hava daha vardır. Bunlar Zaralı Halil Söyler ile Divriğili Nuri Üstünsese'e aittir. Bunlardan Zaralı Halil'in *Akşam Olur Gölge Düşer Kayaya* adlı türküsü ile Divriğili Nuri Üstünses'in *Akşam Olur Güneş Gider Ay Gelir* adlı plakları Huma Kuşu'nun ezgisiyle okunmuştur. Bu

da durumu iyice girift hale getirmektedir. Bize göre parça ezgi itibariyle öncelikle Harput olmak üzere doğu bölgesinde vücut bulmuş bir eserdir.

4. Parçanın adı: **Bugün de Günlerde Cumadır Cuma** (*Repertuar no: 1369, Yöresi: Bayburt, Kimden alındığı: Binali Selman, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

Türkü repertuarda her ne kadar yukarıdaki künye ile veriliyorsa da, parça 1940'lı yıllarda Zaralı Halil tarafından plağa okunmuştur. Repertuardaki aynı ezgi ve aynı sözlerle, elimizde Zaralı Halil tarafından okunmuş olan plak ve kasetler mevcuttur. Repertuardaki türkü ise, 1966 yılında Nida Tüfekçi derlenip notaya alınmıştır. Bu yanlışlığı düzeltip türkünün künyesini Sivas-Zara olarak değiştirmek gerekir.

B. BAŞKA ÂŞİĞA MAL EDİLEN TÜRKÜLER

Pek çok edebi araştırmaları ihtiva eden kitaplarda ve süreli yayınlarda aynı şiirin başka şairler adına kaydedilmesi hususunda inceleme ve görüşler vardır. Tansel, 1982; 391-403 - İvgin, 1987; 167-172 – Yardımcı, 1993; 17-29)

Aynı duruma, TRT Repertuarındaki türkülerde de rastlarız. Bunu sebepleri çeşitlidir. Ancak yapılması gereken şiirin gerçek sahibini ortaya koymaktır. Biz burada tespit ettiğimiz bazı örneklere temas edeceğiz.

1. Parçanın adı: **Gönül Gurbet Ele Varma** (*Repertuar no: 537, Yöre: Gaziantep, Kimden alındığı: Hüseyin Kırmızıgül, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

Parça beş dörtlük olarak kayıtlı ve son dörtlükte **Sefil Ali** adı geçmektedir. Şiir, aslında **Erzurumlu Emrah**'a aittir. (Köprülü, 1940; 632-633 – Güney, 1958; 129-130) Repertuardaki metinde dördüncü dörtlüğün ilk dizesinde *Örnek gelir güle güle* şeklinde anlamsız bir ifade yer almaktadır. Belirttiğimiz kaynaklarda ise burası son dörtlüktür ve

Emrah der ki düştüm dile olarak doğru şekilde kayıtlıdır. Muhtemelen derlemenin yapıldığı kaynak şahıs parça üzerinde bazı tasarruflarda bulunmuştur. Diğer taraftan Sadettin Nüzhet Ergun da aynı şiiri üç dörtlük olarak **Karacaoğlan** adına kaydetmiştir. (Ergun, 1963; 258)

2. Parçanın adı: **Geldi Geçti Güzellerin Kervanı** (*Repertuar no: 1465, Yöre: Hafik/Sivas, Kimden alındığı: Haydar Tatlısu-Hamza Başyurt, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

Repertuarda üç dörtlük olarak kayıtlı olan bu türkü **Ruhsatı** adına gösterilmiştir. Türkü metni aslında Ruhsatı'nın değil, oğlu **Minhacı**'nindir. (Güney, 1953; 83) – Kaya, 1994; 75)

3. Parçanın adı: **Nasıl Methedeyim Sevdığım Seni** (*Repertuar no: 1543, Yöre: Erzurum, Kimden alındığı: Ferruh Arsunal'dan naklen Orhan Dağlı, Derleyen: Ahmet Yamacı*)

Repertuarda **Emrah**'ın olduğu kaydedilen bu türkünün aslında âşık **Ruhsatı**'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Ruhsatı'ye ait olduğunu tahmin ettiğimiz şiirin metni şu şekildedir:

*Nasıl vasfedeyim sultanım seni
Rumeli Bosna'yı değer gözlerin
Akranın bulunmaz rûh-i revanım
İzmir'i Konya'yı değer gözlerin*

*Kimsede görmedim sendeki nazı
Tunus Trab(u)lus Mısır Hicaz'ı
Bağdat'ı Basra'yı Acem Şiraz'ı
Belh'i Buhara'yı değer gözlerin*

*Yüzünde var Yusuf Kenan nişanı
Gören üftadeler kılar figanı
Bütün Gürcistan'ı Erzurum Van'ı
Kars'ı Ahıska'yı değer gözlerin*

RUHSAT'ım eyledim yar senin medhin

*Al yanaktan bir buse ver himmetin
Yüz bin sarraf gelse bilmez kıymetin
Âhırî dünyayı değer gözlerin* (Kaya, 1999; 306-307)

Bu şiiri Sadettin Nüzhet Ergun **Karacaoğlan**'a (Ergun, 1963; 143), Murat [Uraz] **Gafurî**'ye (Uraz, 1933; 208), Mehmud Işıttan, Yozgatlı **Himmetî**'ye (Işıttan, 1971; 5889), Cahit Obruk da **Kırşehirli Said**'e (Obruk, 1983; 49) mal etmektedir.

4. Parçanın adı: **Gurbet Elde Bir Hal Geldi Başıma** (Repertuar no: 3583, Yöre: Erzincan, Kimden alındığı: Ali Haydar Çiçek, Derleyen: Ali Ekber Çiçek)

Parça dört dörtlük olarak kayıtlı ve son dörtlükte **Abdal Pir Sultan** adı geçmektedir. Ne var ki, Pir sultan Abdal hakkında yazılmış kitaplarla ilgili olarak en son ve en güvenilir eser olarak gördüğümüz İbrahim Aslanoğlu'nun Pir Sultan Abdallar adlı kitabında, böyle bir şiire rastlamadık. (Aslanoğlu, 1984). Muhtemelen, kaynak şahıs türküyü okurken, bunu kendi inancına yakın bulduğu Pir Sultan Abdal'a mal etmiştir. Şiirin beş dörtlük olarak bir kaynakta Doğu Anadolu'da yaşamış halk şairlerinden **Âşık Kurbanî** adına kaydedilmiş olduğunu gördük. (Işıttan, 1978; 8333). Bizim kanaatimiz türkünün Kurbanî'ye ait olduğu yönündedir. Bu metinde, repertuarda olmayan dörtlük şu şekildedir.

*Kâğıt yok ki yazam yare gönderem
Ya ben ahvalimi kime bildirem
Can tatlıdır uram kendim öldürem
Ağlama gözlerim Mevlâ'm kerimdir*

Diğer taraftan repertuardaki türkünün son dörtlüğü de kafiye bakımından yanlıştır. Farklılıklar şu şekildedir.

Repertuardaki dörtlük

*Abdal Pir Sultan'ım böyle buyurdu
Ayrılık donların biçti geydirdi
Ben ayrılmaz idim felek ayırdı*

Ağlama gözlerim Mevlâ'm kerimdir

Kurbanî'ye ait olan dördlük

*Kurbanî'yem bunu böyle buyurdu
Ayrılık gömleğin bize geyirdi
Ben ayrılmam dedim felek ayırdı
Ağlama gözlerim Mevlâ'm kerimdir*

5. Parçanın adı: **Acem Kızı** (Repertuar no: 1396, Yöre: Kırşehir, Kimden alındığı: Çekiç Ali, Derleyen: Osman Özdenkçi)

Parça iki dördlük olarak kayıtlı asıl sahibi belirtilmemiş. Araştırmalarımız sırasında pek çok dizesi bu şiirle ortaklık arz eden ve iki âşık tarafından ortaya konulmuş iki varyant daha tespit ettik; **Sarıkamışlı Âşık Cananî** (Aladağ, 1950; 186) ve **Elbistanlı Hüseyin** (Erkoçak, 1982; 21). Şiirlerin ikisi de altı dördlüktür. Ancak Cananî'nin şiiri, Emir Kalkan tarafından, TRT repertuarındaki dördlük de dahil edilmek suretiyle yedi dördlüğe çıkartılmıştır. Âşık Hüseyin XIX. Yüzyılda yaşamış muhtemelen 1930 yılında 80-90 yaşlarında vefat etmiştir. Gezgın bir halk şairidir. Cananî 1917'de doğmuş ve 1980 yılında İzmir'e taşınmıştır. Halen yaşadığı bilinmemektedir. Söz konusu şiirlerde tevarüt diyebileceğimiz müşterek dördlükler var. Şiir bizim kanaatimize göre Hüseyin'e aittir. Muhtemelen Cananî, bir vesile ile duyduğu bu şiiri üzerinde bazı değişiklikler yaparak kendisine mal etmiştir. Gerek kafiyelerdeki uyum gerekse sözlerin doğruluğu açısından Hüseyin'in şiiri daha sağlam bir metindir. Meseleye şiirin konusu ve yöresel dili açısından baktığımızda da aynı kanaate sahip oluruz. İki şiirdeki farklılıklardan bazılarını şöyle gösterebiliriz

Âşık Hüseyin:

*Çırpınıp da şu sahneye çıkınca
Eğlen şu sahnede kal Acem Kızı
Oğrun oğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyor bil Acem Kızı*

Canım kurban olsun ikrar güdene

*Belin ince boyun benzer fidana
Yanmış ateşine Tarsus Adana
Nasil zil vuruyor el Acem Kızı*

*Kuş tüyünden olsun senin tüneğin
Avrupa'dan gelsin cansız bineğin
Berber aynasından duru yanağın
Akar yanağından bal Acem Kızı*

Âşık Cananî:

*Silkinip de Şamova'ya çıkarsın
Misk ü anber gül yanağa takarsın
Baş altından oğrun oğrun bakarsın
Can alır sendeki tel Acem Kızı*

*Canım kurban olsun kıymet bilene
Belin ince boyun benzer fidana
Ateşine yandı Tarsus Adana
Getirdin başıma hal Acem kızı*

*Yavru şahin gibi ben de döneyim
Yeleli de kır atıma bineyim
Berdül aynasından gökçek yanağın
Dudağından akar bal Acem Kızı*

6. Parçanın adı: **Gafil Gezme Şaşkın** (Repertuar no: 2289, Yöre: Gaziantep, Kimden alındığı: Hasan Hüseyin, Derleyen: Yavuz Top)

Parça üç dördlük olarak kayıtlı ve son dördlükte **Kul Himmet Üstadım** adı geçmektedir. Şiir, İbrahim Aslanoğlu'nun Kul Himmet Üstadım adlı kitabında yok. (Aslanoğlu, 1995). Ancak bunun yanında farklı ifadelerle de olsa iki kitapta farklı şairler adına geçmektedir. Sadettin Nüzhet Ergun bu şiiri **Teslim Abdal'**a, (Ergun, 55; 96), İbrahim Aslanoğlu ise **Pir Sultan Abdal'**a (Aslanoğlu, 1984; 236-237) mal ediyor.

C. SAHİBİ BELİRTİLMİYEN TÜRKÜLER

Türküler iki kaynaktan oluşur. Bir kısmı, sahibi bilinmeyen halk sanatçılarının, çeşitli durum, olay düşünce vesileyle ortaya koydukları ve müstakil dörtlüklerden vücut bulmuş ürünlerdir. Bir kısmı da âşıkların koşma kafiye tarzında söylenmiş eserlerdir. Bu eserlerde gelenekten kaynaklanan bir tarz vardır ki, o da son dörtlükte şairin adının/mahlasının geçmesidir. Gönül arzu eder ki, yüzyıllardır yaşatılan bu uygulama türkülerde de gerçekleştirilsin. Her ne kadar pek çok türküde âşığın mahlası geçmekte ise de Repertuardaki türkülerin bazılarında, bilemediğimiz sebepten, buna yer verilmemiştir. Aşağıda, örnek olması bakımından biz, bazı tespitlerimize yer vereceğiz.

1. Parçanın adı: **Seher Vakti Çaldım Yarın Kapısın** (Repertuar no: 132, Yöre: Kırşehir, Kimden alındığı: Neşet Ertaş, Derleyen: Nida Tüfekçi)

TRT Repertuarındaki metin dört dörtlüktür ve şair belirtilmemiştir. Daha doğrusu şiirin sahibi olan (**Agahî**) ismi, kaynak şahıstan kaynaklanan hata sebebiyle, (Gahi) olarak yazılmıştır (Aslanoğlu, 1985; 20).

2. Parçanın adı: **Eşimden Ayrıldım Yoktur Kararım** (Repertuar no: 244, Yöre: Divriği/ Sivas, Kimden alındığı: Nuri Üstünces, Derleyen: Muzaffer Sarısözen)

Parça repertuarda üç dörtlük olarak kayıtlıdır ve şairi belirtilmemiştir. Şiir **Kerem**'e aittir ve tamamı dört dörtlüktür. Metnin aslı aşağıda kaydettiğimiz gibidir.

*Ne vakit ki han Aslı'mdan ayrıldım
Beni öldürmeli döğmeli değil
Gece Gündüz eh edüben yanarım
Beni öldürmeli döğmeli değil*

*Yedi yıldır hatırını sormadım
Geçti ömrüm bir murada ermedim
Fırsat elde iken demler sürmedim*

Beni öldürmeli döğmeli değil

*Elimden aldurdım gözü elayı
Onun için terk eyledim sılayı
Başıma almışım cümle belâyı
Beni öldürmeli döğmeli değil*

*Ben **Kerem**'im aşk dolusun içirdim
Bu sevdayı ben başımdan geçirdim
Hayıf Han Aslı'mu elden uçurdum
Beni öldürmeli döğmeli değil (Korgunal, 1940; 53-54)*

3. Parçanın adı: **Şu Yüce Dağları Duman Kaplamış** (Repertuar no: 355, Yöre: Erzincan, Kimden alındığı: Ali Ekber Çiçek, Derleyen: TRT)

Repertuarda yukarıdaki künye ile kayıtlı olan bu türküde söz, yöre ve kime ait oluşu üzerinde yanlışlıklar vardır.

Öncelikle şunu söyleyelim ki, türkü metni, aslında **Rıza Tevfik Bölükbaşı** (1869-1949)'ya aittir. Repertuardaki üç dörtlükten ikisi *Acıklı Ana* şiirinden alınmıştır. Bu şiir toplam 25 dörtlüktür. Şiirde, bir annenin ruh haliyle, Balkan Harbi üzerine ülkede ortaya çıkan felâket manzarası dile getirilmiştir. Diğer dörtlük ise, *Kasvetli Yağmurlar* şiirinden alınmış dörtlüktür. Sözkonusu türkü, ilk defa Feryat isimli bir telli saz icat eden **Hafız Hakkı** (?- 1963) tarafından 1939 yılında *Polydor* firmasında plağa okunmuştur. Hafız Hakkı İstanbul'a gittiğinde Rıza Tevfik ile tanışmış, şiiri kendisi bestelemiş ve metin üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Bunu yaparken iki ayrı şiirden dörtlükler alma yoluna gitmiştir.

Hafız Hakkı'nın okuduğu türkü metni:

*Şu yüce dağları duman kaplamış
Yine mi gurbette kara haber var
Seher vakti burda kimler ağlamış
Çimenler üstünde gözyaşları var*

*Gamdan izler gördüm yeşil yapraktan
Bulutlar nem alır nemli topraktan
Bir kız ağlar sesi gelir uzaktan
Ahu gözlerinde kanlı yaşlar var*

*Gönlümü gam alır böyle günlerde
Çekilir önüme bir siyah perde
Kız senin aşkınla tutuldum derde
Yine mi gurbette kara haber var*

Hafız Hakkı, aşağıda Rıza Tevfik hanesinde gösterdiğimiz I. ve II. dörtlükleri *Acıklı Ana* son dörtlüğü ise *Kasvetli Yağmurlar* şiirinden almış ve üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Ali Ekber Çiçek'ten alınmış olan metinde ise, şiir, biraz daha değişikliğe uğramıştır. Farkı daha iyi göstermek için iki metni de kaydediyorum.

TRT Repertuarındaki türkü:

*Şu yüce dağları duman kaplamış
Yine mi gurbette kara haber var
Seher vakti bu yerde kimler ağlamış
Çimenler üstünde gözyaşları var*

*Gamdan izler gördüm kara toprakta
Bulutlar nem almış yeşil yapraktan
Bir kız ağlar sesi gelir uzaktan
Yine mi gurbette kara haber var*

*Gönlümüz gamlanır böyle günlerde
Önüme çektiler bir siyah perde
Yar senin aşkınla tutuldum derde
Yine mi gurbette kara haber var*

Rıza Tevfik'teki orijinal dörtlükler:

*Yüce Balkanları duman bağlamış
Gene mi gurbetten kara haber var
Saher vakti burda kimler ağlamış
Çemenzar üstünde taze çiğler var*

*Ufukta iz gördüm kızıl bayraktan
Dumanlar ağıyor nemli topraktan
Tekbir sadaları gelir uzaktan
Hudut boylarında sanki mahşer var*

*Gönlümü gam alır böyle günlerde
Servistana benzer o siyah perde
Neşeli güneşin doğduğu yerde
Yaslı bir dul kadın ağlar görünür*

(Rıza Tevfik, 1949; 76-83 ve 44)

4. Parçanın adı: Yeşil Başlı Telli turnam (Repertuar no:-, Yöre: Urfa, Kimden alındığı: Selahattin Erorhan, Derleyen: Erkan Sürmen)

Parça repertuarda iki dördlük olarak kayıtlıdır ve şairi belirtilmemiştir. Şiir **Kerem**'e aittir ve tamamı beş dördlüktür. Metnin aslı aşağıda kaydettiğimiz şekildedir.

*Yeşilbaşlı telli turnam
Şimdi bizim gölden uçtu
Aklımı başımdan aldı
Vardı gayrı göle düştü*

*Seher yeri gül dağıtır
Gönül aşkın budağıdır
Yel eser zülfün dağıdır
Şimdi fırsat ele düştü*

*Dünya kadar olsun malın
Mevlâ'm artırsın kemalin
Güneş yüzün mah cemalin
Yazık dilden dile düştü*

*Bir zaman çekerim yası
Yüreğimden gitmez pası
Onulmaz aşkın yarası
Altın kemer bele düştü*

*Yoluna koymuşum canı
Seversen İncil Furkan'ı
Kerem sevdi Aslı Han'ı
O da gurbet ele düştü (Korgunal, 1940; 34-35)*

5. Parçanın adı: **Geldim Şu Âlemi İslah Edeyim** (Repertuar no: 1469, Yöre: Sivas, Kimden alındığı: Feyzullah Çınar, Derleyen: TRT)

Türkü, repertuarda üç dördlük olarak kaydedilmiş ve şiirin kime ait olduğu belirtilmemiştir. Şiir aslında **Derviş Ali**'nindir ve tamamı altı dördlüktür. Aşağıda, metnin tamamını kaydediyorum.

*Şu âlemde ıslah olayım dedim
Gönül muradına erdi sonradan
Zamane halkına sırrımı verdim
Sermayeden zarar ettim sonradan*

*Şu Ebu Cehil'in kara yüzleri
İy'olmuyor yaramazın gözleri
İki dinli her cahilin sözleri
Durdukça kâr etti cana sonradan*

*Geldin benim ile kondun konuştuğun
Kadehi ver dedin doldurdun içtin
Bir hak lokmasıydın müşteri düştün
Kalbin çürük imiş bildim sonradan*

*Gidi münafiklar girdi kanıma
Cefa etti cesedime canıma
Hangi peygamber girdi deve donuna
Ah ettikçe ben de bildim sonradan*

*Yol bir olunca erkân da bir olur
Yalancılar bu meydandan sürülür
İpi çürük olan birgün üzülür
Sarma ile temel tutmaz sonradan*

*Derviş Ali'm eydür bir kâr edelim
On ik'İmam meclisine girelim
Mülcem'e Muaviye'ye lânet edelim
Dönme ile talip olmaz sonradan (Atılğan, 1999; 92-93)*

6. Parçanın adı: **Gine Gam Yükünün Kervanı Geldi** (Repertuar no: 1581, Yöre: Divriği/Sivas, Kimden alındığı: Nuri Üstünces, Derleyen: Muzaffer Sarısözen)

Repertuarda türkü iki dörtlük olarak kaydedilmiş olan bu türkünün maalesef sahibi belirtilmemiş. Türkü metni şu şekildedir.

*Gine gam yükünün kervanı geldi
Çekemem bu derdi de (yavrum) bölek seninle
Eremem lokmana çaresiz kaldım
Çekemem bu derdi de (yavrum) bölek seninle*

*Bağımıza gazel düştü güz oldu
Geçti bu vakitler (yavrum) ne de tez oldu
Derdim bin bir iken bin beş yüz oldu
Çekemem bu derdi de (yavrum) bölek seninle*

Sahibi belirtilmeyen bu türkü, 1824-1904 yılları arasında yaşayan Sivashlı **Deli Derviş Feryadî**'ye aittir ve tamamı beş dörtlüktür.

*Bugün gam yükünün tüccarı geldi
Çekemem bu derdi bölek seninle
Seni seven âşık sararıp soldu
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Yine gam yüküne tüccar ben oldum
Bulmadım Lokman'ı arada kaldım
Medet mürvet dedim kapına geldim
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Seherde okunur Allahüekber
Duyunca titirer ol bab-ı Hayber
Selman'ın carına yetişen Hayder
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Gerçek âşık gafletinden uyanır
Muhammed'in gül boyanır
Ancak bu cefaya Eyüp dayanır
Çekemem bu derdi bölek seninle*

*Bağımıza gazel düştü güz oldu
Geçti giden günler ömür az oldu
Feryadî'nin yaraları yüz oldu
Çekemem bu derdi bölek seninle
(Sevengil, 1967; 135 - Aslanoğlu, 1985; 69-70)*

7. Parçanın adı: **Bir Güzelin Hasretinden Ahından** (Repertuar no: 2271, Yöre: Zile/Tokat, Kimden alındığı: Sadık Doğanay, Derleyen: -)

Parça tek dörtlük olarak kayıtlı ve asıl sahibi kayıtlı değil. Parçanın asıl sahibi **Yusufelili Muhibbî**'dir. (Özder, 1940; 9-10 – Özder, 1976; 41) türkünün tam metni şu şekildedir:

*Nazlı yârin hasretinden derdinden
Alıştı içerim yandı ha yandı
Ateş düştü onun ruy-ı mahından
Titredi bu canım yandı ha yandı*

*İnanmam dünyaya beni kandırmaz
Yanan yüreğime âhı kondurmaz
Yedi derya bağlasalar söndürmez
Cesette imkânım yandı ha yandı*

***Muhibbî** çekerim derd-i verem ben
İsterim murada tezden erem ben
Aslı'ya canından yanan Kerem ben
İlik damar kanım yandı ha yandı*

8. Parçanın adı: **Aslım Paktır Hiç Kin Yoktur Özümde** (*Repertuar no: 2902, Yöre: çubuk/Ankara, Kimden alındığı: Baki Kılıçaslan, Derleyen: TRT*)

Repertuarda iki dörtlük olarak kaydedilmiş bu türkü 1874-1904 yıllarında Ankara'da yaşamış olan Çubuklu Âşık **Seyyid Süleyman**'a ait bir şiirdir. Şiirin tamamı şöyledir:

*Aslı pektir kibir yoktur soyunda
Dünyada türemiş bir tane güzel
İnci mercan şems ü kamer aslında
Dünyada türemiş bir tane güzel*

*Aslı belli asaletin sormadım
Destur alıp divanına durmadım
Huri midir melek midir bilmedim
Dünyada türemiş bir tane güzel*

*Bir selâm verdim de aleyküm dedi
Bir ikrar üzere karşıma durdu
Getirdi elime bir dolu verdi
Parmaklar yakışmış fincana güzel*

*Bahası bin altın birlikte beşi
Lebi şeker söyler incidir dişi
Ok gibi kirpikler saniyen kaşı
Dünyada türemiş bir tane güzel*

*Seyyid Süleyman'ım bana bir çare
Yürü şahin gibi kaşları kare
Tavsiyeni göndereyim hünkare
Dünyada türemiş bir tane güzel (Bezirci, 1968; 245)*

9. Parçanın adı: **Gönül Gel Seninle Muhabbet Edelim** (*Repertuar no: 3187, Yöre: Erzincan, Kimden alındığı: Ali Ekber Çiçek, Derleyen: Ali Ekber Çiçek*)

Türkü, repertuarda üç dörtlük olarak kaydedilmiş ve şiirin kime ait olduğu belirtilmemiştir. Şiir aslında **Derviş Ali**'nindir ve tamamı dört dörtlüktür. Repertuarda olmayan son dörtlük şu şekildedir:

*Derviş Ali'm öğüt verir özüne
Gönül lutfeyledi geldi sözüne
Azrail konarsa göğsün düzüne
O zaman getirin sılayı gönül (Atılğan, 1999; 96)*

10. Parçanın adı: Bir Seher Uğradım Göl Kenarına (*Repertuar no: 3510, Yöre: Turhal, Kimden alındığı: Mehmet Aslan (Dağdeviren), Derleyen: Nurettin Çamlıdağ*)

Repertuarda iki dörtlük olarak kayıtlı olan bu türkünün ve asıl sahibi belli değildir. Parçanın asıl sahibi **Erzurumlu Emrah**'tır. Şiirin tamamı üç dörtlüktür. (Köprülü, 1940; 624)

11. Parçanın adı: El Çek Tabip Sinem Üstünden (*Repertuar no: 4008, Yöre: Tokat, Kimden alındığı: Abbas Öz, Derleyen: Mehmet Erenler*)

Türkü iki dörtlük olarak kayıtlı asıl sahibi kayıtlı değil. Parçanın asıl sahibi **İrfanî**'dir. (Aslan, 1980; 24 – Aslanoğlu, 1977; 22-26). Ancak Eflatun Cem Güney-Çetin Eflatun Güney, bu şiiri **Erzurumlu Emrah**'a (Güney, 1958; 83) Şükrü Elçin de **Gevherî** (Elçin, 1984; 275) adına kaydetmiştir.

D. TÜRKÜ METİNLERİNDEKİ YANLIŞLIKLAR

Binlerce parçadan olan TRT Repertuarında yer alan türkülerin metinlerinde birtakım sebeplerden kaynaklanan bazı hatalı kısımlar vardır. Söz konusu hataların birisi de kelime yanlışlıklarıdır. Türkü metinleri, detaylı olarak incelendiğinde yanlışlıklar daha belirgin olarak kendini göstermektedir. Aşağıda kaydettiğimiz örnekler bunlardan bir kaçıdır.

1. Parçanın adı: **Bugün de Günlerde Cumadır Cuma** (Repertuar no: 1369, Yöresi: Bayburt, Kimden alındığı: Binali Selman, Derleyen: Nida Tüfekçi)

Türkünün ilk bendi repertuarda şu şekildedir:

*Bugün de günlerde cumadır Cuma
Yar hamama gitme yüzünü yuma
Ben seni sevmişem kimseye deme
Zalim celek vurmuş yaram var benim*

Son dizedeki “celek” sözü yanlıştır. Doğrusu “*hayvan alım satımı ile uğraşan kişi*” anlamına gelen “*celep*”tir. Bazı sanatçılar ise, bu türküyü okurken repertuardaki *celek* kelimesini ve anlamını verdiğimiz *celep* kelimelerini de kullanmayarak tamamen farklı olarak bu dizeyi maalesef,

Zalim felek vurmuş yaram var benim

şeklinde okumaktadırlar.

2. Parçanın adı: **Geldi Geçti Güzellerin Kervanı** (Repertuar no: 1465, Yöre: Hafik/Sivas, Kimden alındığı: Haydar Tatlısu-Hamza Başyurt, Derleyen: Nida Tüfekçi)

TRT Repertuarında üç dörtlük olan türkünün dörtlüklerinin sıralanmasında ve metinlerdeki bazı kelimeler yanlıştır. Diğer taraftan

şiiir, **Ruhsatî**'nin değil onun oğlu olan **Minhacî**'nindir. Repertuardaki türkü metni ile asıl metin Şu Şekildedir:

TRT repertuarındaki metin

*Geldi geçti güzellerin kervanı
Srld savruldu yarin harmanı
Genęlik elde iken sürün devranı
İhtiyarlıkta devran sürülmez imiş (12 hece)*

*Her gün ağlar iken nasıl gleyim
Gönül gamda iken glnmez imiş
ArŐa direk direk oldu ttnm
BaŐa ne gelecek bilinmez imiş*

***Ruhsatî**'yem demem binde birini
Ferhat olan niçin sevmez Şirin'i
Aradım kitapta buldum yerini
Sabır gibi devlet bulunmaz imiş*

Minhacî'nin Şiiri

*Neme Őad olayım neme gleyim
Gönül gamda iken glnmez imiş
Sineme vurdular hicran kamasın
HaŐre dek noktası silinmez imiş*

*Geldi geçti güzellerin kervanı
Srld savruldu dostun harmanı
Genęlik elde iken sürün devranı
Kocalıkta derman sürülmez imiş*

*Toy iken lme aklım ermezdi
Ayrılık ne kulağıma girmezdi
Şu dert hatırıma bir dem gelmezdi
BaŐa ne gelecek bilinmez imiş*

*Minhacî'yim demem binde birini
Ferhat olan niçin sevmes Şirin'i
Aradım kitapta buldum yerini
Sabır gibi devlet bulunmaz imiş
(Güney, 1953; 83 – Kaya, 1994; 75)*

3. Parçanın adı: **Yeşil Ördek Gibi Daldım Göllere** (Repertuar no: 2363)

Türkünün ikinci dördlüğü repertuarda yanlış sözlerle kayıtlıdır. Metnin repertuardaki şekli ile, Halil Atılğan'ın tespit ettiği doğru şekil şöyledir:

Repertuardaki yanlış dördlük:

*Sevdiğim cemalim güneşim mahım
Seni seven âşık çeker ezvahun
Getir el basayım Kelamullah'ın
Ne sen beni unut ne de ben seni*

Metnin doğru şekli:

*Sevdiğim semanın güneşi mahı
Seni seven âşık çekmez mi ahı
Getir el basayım Kelamullah'ı
Ne sen beni unut ne de ben seni*

4. Parçanın adı: **Bülbülüm Bağ Gezerim** (Repertuar no: 2575)

Söz konusu türkünün bağlantı bölümünün ilk dizesi yanlış olarak;

Uyu demeye geldim

şeklinde okunmaktadır. Doğrusu;

Uy uy demeye geldim

olacaktır. Çünkü, hasta birisini görmeye giden kişi onu (uyu) diye uyutmaya değil, "uy uy" diyerek derdine derman olmaya gider.

5. Parçanın adı: **Bir Seher Uğradım Göl Kenarına** (Repertuar no: 3510)

*Bir seher uğradım göl kenarına
Sunam beni gördü yüzmeye durdu
Çalındı çırpındı çıktı kenara
Elâ gözlerini süzmeye durdu*

(Repertuarda üçüncü dize; *Çalındı çırpındı geçti karşıma* şeklindedir.)

*İstedim kendimi bu göle atam
Elimi uzatıp yavruyu tutam
Bir hayal eyledim sarılıp yatam
Vefasız gönlümü üzmeye durdu (Köprülü, 1940; 624)*

(Repertuarda son dize; *Ela gözlerini süzmeye durdu* şeklindedir. Bu şekilde olamaz, çünkü ilk dördüğü için teknik yönden ikinci defa kullanılmaz.)

6. Parçanın adı: **Şen Olasın Ürgüp** (Repertuar no: 3819, Yöre: Ürgüp/Nevşehir, *Kimden alındığı*: Refik Başaran-Avanoslu Selahattin, *Derleyen*: Nida Tüfekçi)

Türkünün son bendindeki;

*Ürgüp'ten de çıktığımı görmüşler
Kıratımın gelişinden bilmişler*

ifadesindeki “*gelişinden*” sözü bazı sanatçılar tarafından “*sekişinden*” şeklinde söylenmektedir. İki ifade de yanlıştır. Kelimenin aslı “*sekisinden*” olacak. Ürgüp yöresinde *seki*, *atın tırnaklarının yukarısındaki beyazlığa* verilen isimdir. Atın sekisinin beyaz olması, onun Cemal'e ait olduğu ve Cemal vurulduktan sonra atın geriye tek başına döndüğü anlamını kuvvetlendirir. Türküde anlatılmak istenen de budur.

7. Parçanın adı: **Hem Okudum Hemi De Yazdım** (*Repertuar no: 1168, Yöre: Çorum, Kimden alındığı: Ali Çiyez, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

Türkünün ilk bendi şu şekildedir:

*Hem okudum hemi de yazdım
Yalan dünya senden bezdim
Dağlar koyağını gezdim
Yiten yavru bulunur mu .. vay*

Üçüncü dizedeki “koyağını” sözü “otağını” şeklinde okunmaktadır. Koyak, “arazinin rüzgâr almayan yeri, kuytu yer” anlamına gelir. Doğrusu yukarıda yazdığımız gibidir.

E. SAHNE VE KASETLERDE YAPILAN YANLIŞLIKLAR

Türkülerin sevilmesi ve yaşaması söz, ezgi ve ses güzelliğiyle mümkündür. Bu bakımdan kendilerine türkü okumayı meslek edinmiş sanatçılar, türküleri orijinal ezgisiyle en doğru sözlerle okumak durumundadır. Yani ses güzelliği türkülerin yaşatılmasında tek başına çözüm değildir. Ne var ki, çeşitli televizyonlarda yapılan programlar sırasında, sahnelerde veya doldurulan kasetlerde, zaman zaman önemli yanlışlıkların yapıldığına şahit olmaktayız. Tespitlerimiz çerçevesinde bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Ağıt olan parçalar seyirciye sanatçılar tarafından **tempo** tutturularak okunmaktadır. Ağıtlardan bazılarının özelliği metronomlarının artırılmasıyla hareketli parçalar haline gelebilmesidir. Ancak, bunun böyle olması, ağıtın bir bakıma hareketli parça olarak yahut oyun havası gibi okunmasını gerektirmez. Bu, sanatçı adına trajikomik bir hadisedir. Seyirci hatası, sanatçının ikazı ile giderilebilir. İşte bunlardan bazıları:

1. **Gesi Bağlarında Dolanıyorum** (*Repertuar no: 631, Yöre: Kayseri, Kimden alındığı: Ahmet Gazi Ayhan, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

2. Parçanın adı: **Urfa'nın Etrafı Dumanlı Dağlar** (*Repertuar no: 746, Yöre: Şanlıurfa, Kimden alındığı: Cemil Cankat, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

3. Parçanın adı: **Hey On beşli On beşli** (*Repertuar no: 1616, Yöre: Tokat, Kimden alındığı: Hamdi Tüfekçi, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

4. Parçanın adı: **Kütahya'nın Pınarları Akışır** (*Repertuar no: 1631, Yöre: Kütahya, Kimden alındığı: Hisarlı Ahmet, Derleyen: Yücel Paşmakçı*)

5. **Tokat Yaylasında Yaylayamadım** (*Repertuar no:1981, Yöre: Ürgüp, Kimden alındığı: Refik Başaran, Derleyen: Muzaffer Sarısözen*)

6. Parçanın adı: **Ormancı** (*Repertuar no: 3590, Yöre: Muğla, Kimden alındığı: Hamdi Özbay, Derleyen: Nazmi Yükselen*)

7. Parçanın adı: **Şen Olasın Ürgüp** (*Repertuar no: 3819, Yöre: Ürgüp/Nevşehir, Kimden alındığı: Refik Başaran-Avanoslu Selahattin, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

8. Parçanın adı: **Maraş'tan Bir Haber Geldi (Merik)** (*Yöre: Kahramanmaraş*)

9. **Bir Of Çeksem Karşığı Dağlar Yıkılır** (*Yöre: Kayseri*)

.....

Metinlerindeki kelimelere sadık kalınmadan türkü icra etme, arzu edilmese de maalesef yıllardan beri süregelen yanlışlıklardan birisidir. Unutmamak gerekir ki, türküler, anlamlarıyla topluma verilmesi gereken mesaj açısından önemlidir. Bu bakımdan anlamlarına dikkat edilerek okunmalıdır. Bunun için gerek kaynak şahıs gerekse derleyici, dikkatli olmak durumundadır. Kelimelerde yapılan yanlışlıkların bir kısmı **kafiyelerle** ilgilidir. Bunlara ait tespit edebildiğimiz bazı örnekleri şöyle gösterebiliriz:

9. Parçanın adı: **Ben Melâmet Hırkasını**

Metni **Nesimi**'ye ait bu parça pek çok sanatçı tarafından yanlış olarak okunmaktadır. Yapılan yanlışlıkların en büyüğü de ilk dizede yapılmaktadır. Yani;

Ben melâmet hırkasını kendim giydim eynime

dizesi, Melamiliği ve sırt anlamındaki (eğini) bilmeyen sanatçılar tarafından;

Ben melânet hırkasını kendim giydim kendime

diye okunabilmektedir. Melanet ise "şeytanlık" anlamına gelir ve bu o sanatçı için vahim bir durumdur.

Metnin doğrusu şu şekildedir.

*Ben melâmet hırkasını kendim giydim eynime
Ar u namus şişesini taşa çaldım kime ne*

*Gâh çıkarım gökyüzüne seyrederim âlemi
Gâh inirim yeryüzüne seyreder âlem beni*

*Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim aşk için*

*Sofular haram demişler aşkımın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne*

*Sofular secde ederler meclisin mihrabına
Benim ol dost eşiğidir secdegâhım kime ne*

*NESİMÎ'ye sordular kim yarin ile hoş musun
Hoş olam ya olmayayım ol yar benim kime ne
(Öztelli, 1969; 49)*

10. Parçanın adı: **Seher Vakti Çaldım Yarın Kapısın** (*Repertuar no: 132, Yöre: Kırşehir, Kimden alındığı: Neşet Ertaş, Derleyen: Nida Tüfekçi*)

TRT Repertuarındaki metin dört dörtlüktür. Repertuardaki metnin ikinci dörtlüğü olan;

“Hep gönüller muradıdır âşığın”

ifadesi,

“Şu kevn ü mekânı tuttu ışığın”

şeklinde düzeltilmelidir. (Aslanoğlu, 1985; 20)

11. Parçanın adı: **Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri (Avşar Bozlağı)** (*Repertuar no: 208*)

Türkünün ikinci dörtlüğündeki (dermanı) kelimesi doğru değildir. Bu kelime (temreni) şeklinde olacaktır. *Temren; mızrağın ucunda bulunan demir* anlamına gelir.

12. Parçanın adı: **Deli Gönül** (*Repertuar no: 2534, Yöre: Sarız/Kayseri, Kimden alındığı: Nesimi Çimen, Derleyen: Mehmet Özbek*)

Türkünün bir bendinde;

Gel de bu rüyayı yor deli gönül

denilmektedir.

Şiirin ilk dörtlüğü;

*Daha senden gayrı âşık mı yoktur
Nedir bu telaşın ey deli gönül
Hele düşün devr-i Adem'den beri*

Neler gelmiş geçmiş say deli gönül

şekildedir. Görüldüğü gibi şiirin ayağındaki kafiyeli ses (y)'dir. Diğer dörtlükler ise, şu dizelerle sona ermektedir.

Gel iki adama uy deli gönül

.....

Daha doymadıysan doy deli gönül

.....

Gel de bu rüyayı yoy deli gönül

.....

Hep ağzını açmış hey deli gönül

.....

Topraklar başına vay deli gönül

Şiirde geçen "yoymak" âşığın yaşadığı Deliktaş civarında "tabir etmek, yorumlamak" anlamına gelir.

13. Parçanın adı: **Karlı Dağlar Karanlığın Bastı mı** (Repertuar no: 272, Yöre: Zara/Sivas, Kimden alındığı: Zaralı Halil, Derleyen: TRT)

Türkünün ilk bendi;

Karlı dağlar karanlığın bastı mı

Kahpe felek ayrılığın vakti mi

şeklindedir. Vuslat ateşiyle yanan kişi bir an önce sılaya gitmek muradındadır. Bu bakımdan dağları basan karanlığın kalkması yegâne isteğidir. Görüldüğü gibi şiirde kafiye yoktur ve kaynak şahıs türküyü okurken yanlışlık yapmıştır. Türkünün doğru metni kafiyeyi de doğrulacak şekilde şöyle olacaktır:

Karlı dağlar karanlığın kalktı mı

Kahpe felek ayrılığın vakti mi

.....

Türkü okuyan bazı sanatçılar, kültür eksikliğinden, yöresel kelimeyi yahut Türkçenin ses yapısını bilmemekten kaynaklanan hatalar yapmaktadırlar.

14. Parçanın adı: Bugün Bize Pir Geldi

*Bugün bize pir geldi
Gülleri taze geldi
Önü sıra Kamber'i
Aliye'l-Murtaza geldi*

diye başlayan ve mani tipinde ortaya konulmuş olan türkünün bir bendi, şu şekilde yanlış olarak okunmaktadır.

*Ali bizim Şah'ımız
Kâbe Kiblegâhımız
Bedraştaki Muhammed
O bizim padişahımız
Eyvallah Şah'ım eyvallah...*

Üçüncü dizedeki (bedraş) kelimesi bazı sanatçılarca (epraş) veya (mehraç) şeklinde de telaffuz edilmektedir. Doğru dize şöyledir:

Miraç'taki Muhammed

.....

Kimi türküler yöresel kelimeler içerir. Bu tip türkülerin sözleri, başka kültürle yetişmiş sanatçılar tarafından yanlış algılanıp kendilerince telaffuz edilen bir kelime ile icra edilmektedir.

15. Parçanın adı: Ekin Ektim Çöllere (Repertuar no: 705, Yöre: Akdağmadeni/Yozgat)

Türkünün ikinci bendi;

*Ekine firaz derler
Güzele beyaz derler*

*Kime derdim yansam da
Yana yana gez derler*

şeklinde. Ancak bazı sanatçılar ilk dizeyi ;

Ekine kiraz derler

diye okumaktadırlar. Doğrusu repertuarda olduğu gibidir. *Firaz; ekinin biçildikten sonra tarlada kalan kısmına* verilen addır. Bu şekilde okumak gerekir.

.....

Bu çerçevede temas edeceğimiz bir husus da bazı sanatçıların yazılışları aynı olan fakat yanlış **telaffuz** edilmesiyle farklı anlamlara yol açabilecek hatalara girmeleridir. Sözcüğü aşağıdaki örneklerde bu tip yanlışlıkları görürüz.

16. Parçanın adı: **Şu Karşı Yaylada Göç Katar Katar** (*Repertuar no: 1465*)

Türkü ;

*Şu karşı yaylada göç katar katar
Bir güzel sevdası serimde tüter
Bu ayrılık bana ölümden beter
Geçti dost kervanı eyleme beni*

sözleriyle başlar ve her dördük son dizedeki;

Geçti dost kervanı eyleme beni

nakarata ile tamamlanır. Buradaki “eylemek”; “durdurmak, gitmesine engel olmak” anlamındadır. Ne var ki sanatçıların dilinde ilk hece (kapalı e) ile telaffuz edilmektedir. Bu durumda kelime (eylemek) gibi bir hale dönüşür ve “yapmak, etmek” anlamlarına gelir. Kelime (normal e) ile telaffuz edilmelidir.

17. Parçanın adı: **İncecikten Bir Kar Yağar**

Türkünün ikinci dördlüğü şu şekildedir:

*Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sineme batar
Ak ellerin kalem tutar
Yazar Elif Elif diye*

Dördlüğüün ikinci dizesi ezginin yapısı gereği;

A kellerin kalem tutar

şeklinde ulama yapılarak okunmaktadır. İşte burada dikkat edilmesi gereken (k) sesinin kedi, kelebek, küçük, kiler kelimelerindeki gibi ince olarak değil, kapı, kasa, kılıf, kusur kelimelerindeki gibi kalın olarak telaffuz edilmesidir. Aksi takdirde ortaya, dize ile uyuşmayan, anlamsız bir “kel” kelimesi çıkar ki, bu da hiç arzu edilmeyen bir durumdur.

18. Parçanın adı: **Şekeroğlan** (Yöre: Ankara, Notaya alan: Nida Tüfekçi)

Parçanın bir dördlüğü şöyledir:

*Bacaya serdim kilim
Gel otur benim gülüm
Ne dedim de darıldım
Lal olsun ağzım dilim*

Son dizedeki “konuşma özürülü” anlamındaki “lal” kelimesi pek çok sanatçı tarafından ince (l) sesi ile telaffuz edilmektedir. O vakit kelime, “kırmızı renkli taş, mücevher” anlamına gelir ki, bu da bir sanatçı için, zihinlerde olumsuz bir durum yaratır.

Sonuç

Yukarıdaki tespitler çerçevesinde ulaştığımız sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Türkülerdeki yanlışlıkların düzeltilmesi için öncelikle, sistemli ve daimi olarak çalışabilecek, müzik, halkbilim ve halk edebiyatı uzmanlarının yer alacağı *Türkü Tespit, Kayıt ve Denetleme Kurulu* adıyla bir kurul oluşturulmalıdır.

2. Repertuardaki sahibi belli olan ancak başka şairler adına kayıtlı olan türküler, titiz bir inceleme ile düzeltme yoluna gidilmelidir. Bunun için, yukarıda işaret ettiğimiz Kurulun yapacağı incelemeleri ve bu konuda yapılan çalışmalar göz önünde tutulabilir.

3. Sahibi belli olduğu halde TRT Repertuarında buna yer verilmeyen türkülere, asıl metindeki âşığın adının geçtiği son dördlük eklenmeli ve sanatçılar tarafından türkünün icrası sırasında okunmalıdır. Unutmamak gerekir ki, o türkülerin repertuarda olması, birinci derecede onları ortaya koyan şahıslar sayesinde mümkün olmuştur.

4. Derleme yapılırken, kaynak şahsa, türkünün kendisine mi ait olduğu yoksa bunu taş plaktan mı şahıstan mı öğrendiği, türkünün yöresi ve varsa hikâyesi sorulmalıdır. Böylelikle türkünün gerçek sahibi ve yöresi daha kolay tayin edilir. Sözleri farklı, ezgisi aynı olan parçaları yörelerine göre değerlendirirken, türkünün vücut bulmasında, varsa ilk türkü yakıcılarının belirlenmesi/bilinmesi, cereyan eden hadise, türkünün oluştuğu ortam göz önüne alınmalıdır.

5. Taş plakların doldurulduğu zamanlarda yakın ilişki içinde olan sanatçılar, ister istemez, birbirlerinden etkilenmiş ve aynı ezgiyi, hece sayısı aynı olan farklı manzum parçalarla okumuşlardır. Oluşturulacak Kurul, ezginin ve türkünün asli şeklini tayin etmelidir.

6. Sanatçıların bir ağıtı hareketli parça olarak okuduğu sıkça rastlanılan hadiselerdendir. Sanatçılar, kültürel yapılarını ve

kariyerlerini zedeleyecek bu durumdan kaçınmalıdırlar. Yapılan hata, yaptığı işin şuurunda olan sanatçıların ikazı ile giderilebilir.

7. Türkü metnindeki sözleri en doğru şekilde bilen kişi; onu ortaya koyan meçhul halk sanatçı yahut âşıktır. Kendi bilgimize göre veya duyduğumuza göre metinde yapabileceğimiz yanlışlıklar düzeltilmesi mümkün olmayan hatalara sebebiyet verebilir. Bu bakımdan türküler, türkü metninin sözleri en doğru şekilde tespit edildikten sonra okunmalıdır. Gerektiğinde şayet parçanın sahibi belli ise güvenilir kaynaklardan bunun asıl şekli alınmalıdır.

8. Türkü okuyan bazı sanatçılar, şan, repertuar, solfej, nazariyatın yan ısıra Türk dilini ve Türk halkbilimini iyi bilmek durumundadır. Sahnede bunun eksikliğinden dolayı yapılan hatalar bu şekilde bertaraf edilebilir.

9. Kaset dolduran sanatçılar, sözleri başkalarına ait olan türkülerini kendi adına okuyabilmektedirler. Bunlara denetim getirilmelidir. Sözcüleri, kasetlerde okunacak türküler için MESAM'ın yahut TRT'in vereceği belge şart koşulmalıdır. Buna uymayan şahıslar hakkında kanuni işlem yapılmalıdır.

Kaynakça:

- ACAR, İsmail Hakkı, (1990), *Zara Folkloru*, Sivas.
- ALADAĞ, M. Gökalp (Temmuz 1950), "Sarıkamışlı Âşık Cananî", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 12.
- ASLAN, Ensar (Ağustos 1980), "Âşık İrfanî", *Köz*, S. 5.
- ASLANOĞLU, İbrahim (Nisan 1977), "İrfanî," *Sivas Folkloru*, S. 51.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1985), *Söz Mülkünün Sultanları*, İstanbul.
- ASLANOĞLU, İbrahim, (1984), *Pir Sultan Abdallar*, İstanbul.
- ASLANOĞLU, İbrahim, (1995), *Kul Himmet Üstadım*, İstanbul.
- ATILGAN, Halil (1999), "Âşık Derviş Ali ve Bazı Şiirleri", *I. Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu*, Ankara.
- ATILGAN, Halil, (18-19 Aralık 1999), "Ozanların Dilinden Radyolarda Yayımlanan Deyişlerde Söz Yanlışlıkları", *2000'e Girerken Medyadaki Dilimiz Sempozyumu*, Ankara, (Yayımlanmamış Bildiri).
- BARTOK, Bela, (Mart-Nisan 1975), "Halk Musikisini Niçin ve Nasıl Derlemeli", *Folklor Doğru*, S. 39.
- BEZİRCİ, Asım (1968), *Dünden Bugüne Türk Şiiri*, İstanbul.
- BİRDOĞAN, Nejat, (1983), "Halk Ezgilerimizdeki Söz Sakatlıkları", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1984), *Gezherî Divanı*, Ankara.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet (1955), *Bektaşî Şairleri*, İstanbul, C. II.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet (1963), *Karacaoğlan Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul.
- ERKOÇAK, Mehmet (Ağustos 1982), "Unutulmuş Güney İlleri Âşıkları", *Erciyes*, S. 56.
- GÜNEY, Eflatun Cem (1953), *Meslekî Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul.
- GÜNEY, Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney, (1958), *Erzurumlu Emrah Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul.

- İŞİTMAN, Mehmet, (Şubat 1971), "Yozgatlı Himmeti", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 259.
- İŞİTMAN, Mahmut (Mayıs 1978), "Deyiş ve Deyişet", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 346.
- İVGİN, Hayrettin, (1987), "Kolay Sanılan Halk Edebiyatı", *II. Uluslar arası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir.
- KAYA, Doğan, (1994), *Âşık Minhacî*, Sivas.
- KAYA, Doğan, (1999), *Âşık Ruhsatî*, Sivas.
- KORGUNAL, Muharrem Zeki (1940), *Kerem ile Aslı*, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1940), *Türk Saz Şairleri*, C. 2, İstanbul.
- OBRUK, Cahit (1983), *Kırşehirli Âşık Sait*, Ankara.
- ÖZDER, M. Adil, (1940), *Yusufelili Muhibbi Hayat ve Deyişleri*, Kars.
- ÖZDER, M. Adil (1976), *Muhibbî ile Esmehan Hikâyesi*, Ankara.
- ÖZTELLİ, Cahit, (1969), *Kul Nesimî*, Ankara.
- (BÖLÜKBAŞI), Rıza Tefik, (1949), *Serabı Ömrüm*, İstanbul.
- SEVENGİL, Refik Ahmet (1967), *Çağımızın Halk Şairleri*, İstanbul.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, (1982), "Halk Şairlerimiz Hakkındaki Methodsuz çalışmaların Yol Açtığı Maddi ve Manevî Zararlar", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara.
- TOYGAR, Kamil (1987), "Halk Türkülerimizde Metin Onarımlarıyla İlgili Bazı Düşünceler", *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir.
- URAZ, Murat, (1933), *Halk Edebiyatı*, İstanbul.
- YARDIMCI, Mehmet (1993), "Halk Şiirinde Şairlere Maledilişlerin ve Tabşırma Benzerliklerinin Yarattığı Karışıklıklarla Cönklerden Kaynaklanan Yanılgılar", *Halkbilim ve Edebiyat Yazıları*, Malatya.